

Àrea de Dret Civil
Universitat de Girona (Coord.)

El nou Dret successori del Codi Civil de Catalunya

Materials de les Quinzenes
Jornades de Dret català a Tossa

25 i 26 de setembre de 2008

El nou Dret successori del Codi Civil de Catalunya
(Materials de les Quinzenes Jornades de Dret Català a Tossa)

EL NOU DRET SUCCESSORI DEL CODI CIVIL DE CATALUNYA

**MATERIALS DE LES QUINZENES JORNADES
DE DRET CATALÀ A TOSSA**

25 i 26 de setembre de 2008

**ÀREA DE DRET CIVIL
UNIVERSITAT DE GIRONA
(Coord.)**

 **Documenta
Universitaria**
www.documentauniversitaria.com

Girona 2009

Dades CIP recomanades per la Biblioteca de la UdG

El nou Dret successori del Codi Civil de Catalunya: Materials de les Quinzenes Jornades de Dret Català a Tossa / Àrea de Dret Civil Universitat de Girona (coord.). -- Girona : Documenta Universitaria, 2009. -- 616p. ; 23,5cm
ISBN 978-84-92707-09-6

I. Universitat de Girona. Àrea de Dret Civil II. Jornades de dret català (15es : 2008 : Tossa de Mar)
1. Herències i successions (Dret català) -- Congressos

CIP 347.65(467.1)(063) NOU

Reservats tots els drets. El contingut d'aquesta obra està protegit per la Llei, que estableix penes de presó i/o multes, a més de les corresponents indemnitzacions per danys i perjudicis per a aquells que reproduïssin, plagiessin, distribuïssin o comunicuessin públicament, en la seva totalitat o en part, una obra literària, artística o científica, o la seva transformació, interpretació o execució artística fixada en qualsevol mena de suport o comunicada a través de qualsevol mitjà, sense la preceptiva autorització.

© els autors

©Àrea de Dret Civil de la Universitat de Girona

©DOCUMENTA UNIVERSITARIA ®

www.documentauniversitaria.com

info@documentauniversitaria.com

Primera edició

ISBN: 978-84-92707-09-6

Imprès a Catalunya

Girona, agost de 2009

Les Quinzenes Jornades han estat organitzades per l'Àrea de Dret Civil de la Universitat de Girona, en col·laboració amb l'Ajuntament de Tossa de Mar i el suport de:

Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia

Universitat de Girona

Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya

Deganat autonòmic dels Registradors de la Propietat i Mercantils de Catalunya

Col·legi de Notaris de Catalunya

Facultat de Dret UAB (Deganat)

Facultat de Dret UdG (Deganat)

Facultat de Dret UPF (Deganat)

Col·legi d'Advocats de Barcelona

Col·legi d'Advocats de Girona

Col·legi d'Advocats de Terrassa

Diputació de Girona

ÍNDIX

PRIMERA PONÈNCIA LA CODIFICACIÓ DEL DRET DE SUCCESSIONS

- Tradicció heretada i innovació en el nou llibre quart del Codi civil de Catalunya 15
Josep Ferrer i Riba
- ¿Qué reformas cabe esperar en el Derecho de sucesiones del Código civil? (Un ejercicio de prospectiva) 33
Jesús Delgado Echeverría
- Llei aplicable a la successió: fenòmens migratoris i llei personal del causant 49
Emilio González Bou

SEGONA PONÈNCIA SUCCESSIÓ TESTAMENTÀRIA

- El testamento en el nuevo libro IV del Código civil de Cataluña 77
José Miguel Mezquita García-Granero
- La marmessoria 113
Josep-Delfí Guàrdia i Canela
- La ineficàcia dels actes i disposicions d'última voluntat 129
Joan Marsal Guillaumet

TERCERA PONÈNCIA LA SUCCESSIÓ CONTRACTUAL

- La successió contractual en el nou llibre IV del Codi civil de Catalunya 151
Ramon Pratdesaba i Ricart
- La successió en l'empresa familiar 181
Fernando Cerdà Albero

QUARTA PONÈNCIA

LA SUCCESSION INTESADA I LES ATRIBUCIONS LEGALS

- La sucesión intestada incorporada al Código civil de Cataluña
(principios-innovaciones) 209
M^a del Carmen Gete-Alonso Calera
- Relacions familiars i atribucions successòries legals.
Llegítima i quarta vidual al llibre IV del Codi civil de Catalunya..... 263
Albert Lamarca i Marquès

CINQUENA PONÈNCIA

ADQUISICIÓ DE L'HERENCIA

- L'acceptació i la repudiació. El règim d'adquisició de l'herència..... 309
Anna Casanovas Mussons
- Comunidad hereditaria y partición 325
José Luis Valle Muñoz

COMUNICACIONES

COMUNICACIONES A LA PRIMERA PONÈNCIA

- La Influencia del Derecho Sucesorio Catalán en la Revisión
Puertorriqueña 375
Gerardo J. Bosques Hernández

COMUNICACIONES A LA TERCERA PONÈNCIA

- Los pactos sucesorios vinculados a la transmisión de la empresa
familiar desde la perspectiva del Derecho interregional..... 403
Beatriz Añoveros Terradas
- La sucesión contractual en la Compilación de Derecho Civil
de las Illes Balears. Factores determinantes de su renacimiento:
*la ley balear 22/2006, de 19 de diciembre, de reforma del impuesto
sobre sucesiones y donaciones; y los Protocolos Familiares* 421
María Pilar Ferrer Vanrell

Las disposiciones generales sobre pactos sucesorios en el Libro IV del Código Civil de Cataluña: apertura, innovación y alguna perplejidad 465

Mª Paz García Rubio, Margarita Herrero Oviedo

Algunas reflexiones sobre la causa en los pactos sucesorios en el nuevo Libro IV del Codi Civil de Catalunya..... 485

Núria Ginés Castellet

Pactos sucesorios y empresa ¿familiar? 499

Belén Trigo García

COMUNICACIONS A LA QUARTA PONÈNCIA

La sucesión forzosa en el Libro Cuarto: Incertidumbres en torno a su fundamento 515

Rebeca Carpi Martín

El ejercicio del derecho de legítima en la sucesión intestada en el Derecho civil de Cataluña 529

Neus Cortada

COMUNICACIONS A LA CINQUENA PONÈNCIA

L'acció de petició d'herència en el Llibre IV CCCat..... 547

Lídia Arnau Raventós

La regulación del heredero distribuidor en la compilación de derecho civil balear de 1990..... 561

Francesca Llodrà Grimalt

La col·lació al Llibre quart del Codi civil de Catalunya (Breus notes i aproximació crítica als articles 464-17 a 464-20)..... 601

Isabel Viola Demestre

LA COL·LACIÓ AL LLIBRE QUART DEL CODI CIVIL DE CATALUNYA (BREUS NOTES I APROXIMACIÓ CRÍTICA ALS ARTICLES 464-17 A 464-20)

ISABEL VIOLA DEMESTRE
PROFESSORA TITULAR DE DRET CIVIL
UNIVERSITAT DE BARCELONA

SUMARI: I. INTRODUCCIÓ. II. ELS LÍMITS A LA FACULTAT DEL CAUSANT D'ORDENAR LA COL·LACIONABILITAT D'UNA ATRIBUCIÓ. III. LA DISPENSA DE LA COL·LACIÓ. IV. L'EXCLUSIÓ DE LA COL·LACIÓ EN LA SUCCESSION DEL CAUSANT. V. LA RENÚNCIA A LA COL·LACIÓ. VI. COMPUTACIÓ I IMPUTACIÓ EN LA COL·LACIÓ.

I. INTRODUCCIÓ

Segons es desprèn del preàmbul de la Llei 10/2008, del llibre quart del Codi civil de Catalunya (en endavant, CCCat), relatiu a les successions, la naturalesa, la definició i els efectes de la col·lació al llibre quart es mantenen inalterats respecte del dret anterior, llevat de les modificacions introduïdes en el règim d'imputació legitimària. De la lectura dels articles 464-17 a 464-20, relatius a la col·lació, es pot apreciar que hi ha hagut una modificació sistemàtica respecte de la regulació del Codi de successions (CS), així com alguna alteració substantiva, de més abast.

Pel que fa a la sistemàtica, i modificant el que establia el Codi de successions, el llibre quart regula la col·lació a continuació de la partició, en correspondència amb la idea que la col·lació, tot i que no és una operació particional *stricto sensu*, sí que és un incident d'ella¹ per al supòsit en què es compleixin les exigències subjectives i objectives legalment especificades

¹ En aquest mateix sentit, es pronuncià la Sentència núm. 3 del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, de 10 de juliol de 2000, de la qual va ser ponent el professor Puig Ferriol. En el raonament jurídic III de la Sentència s'estableix que la col·lació hereditària, segons l'article 273 de la compilació del dret civil de Catalunya, precedent legislatiu mediat del vigent en el llibre quart CCCat, «no és altra cosa que un incident que es pot presentar en el procés de partició de l'herència, en el supòsit que concorrin una pluralitat de descendents cohereus en la successió». Així, quan el testador institueix un hereu únic, com va succeir en el cas concret que va donar lloc al recurs plantejat, és necessària la partició hereditària i el seu incident de la col·lació. Vegeu la Sentència núm. 3, de 10 de juliol de 2000, a la *Revista jurídica de Catalunya. Jurisprudència*, III, 2002, «Dret de successions, llegítima», p. 664.

al llibre quart del Codi civil de Catalunya. I tot això, també, estrictament d'acord amb el tenor literal de l'article 464-17, que imposa el deure de col·lacionar als efectes de la partició² (com ja establia l'article 43 CS).³

A més, la col·lació, al llibre quart, es regula, principalment, en quatre articles davant dels dos del Codi de successions, amb la voluntat de deixar clar, com així expressa el preàmbul de la Llei, que l'objecte de la col·lació és el valor de determinades atribucions,⁴ en lloc dels béns atribuïts a títol gratuït en el seu moment, així com que el deure de col·lacionar en cap cas no comporta haver de restituir l'excés si el valor col·lacionable supera el de la quota hereditària. En aquest sentit, els articles 43 i 44 del Codi de successions es desdoblen, respectivament, en dos preceptes, amb un contingut més extens.

Els quatre articles estableixen la regulació de la col·lació, tot indicant-ne el contingut en títols, seguint la sistemàtica del Codi civil de Catalunya, de tal manera que hi trobem els temes destacats següents: els béns col·lacionables

² L'expressió «als efectes de la partició de l'herència» de l'article 43 CS ja va comportar que la doctrina considerés la col·lació com una operació que, sense pertànyer a la partició en si mateixa, projecta els efectes sobre ella. Mezquita Del Cacho, José Luis. *Comentarios al Código de Sucesiones de Cataluña, Ley 40/1991, de 30 de diciembre*. Tom I, Barcelona: Bosch, 1994, p. 157.

³ Un altre apunt sistemàtic que volem mencionar és que en el Codi de successions la col·lació juntament amb la partició es trobaven en el títol I, relatiu a les disposicions generals, mentre que al llibre quart passen al títol VI, el darrer, relatiu a l'adquisició de l'herència, que inclou les regles sobre acceptació i repudiació, dret d'acréixer, comunitat hereditària i protecció del dret hereditari. El motiu d'aquesta reordenació sistemàtica està en el fet que s'ajusta més a l'ordre temporal de les fases en què es desenvolupa el fenomen successori; així ho fa palès el preàmbul de la Llei (I, «Principis i sistemàtica», paràgraf 4).

⁴ Unes atribucions concretes constitueixen el pressupòsit objectiu de la col·lació: hi ha el deure de col·lacionar el valor de les atribucions rebudes a títol gratuït en vida del causant «sempre que l'atribució s'hagi fet en concepte de llegítima o hi sigui imputable» (i sempre que el causant no dispensi de la col·lació), com també s'ha de col·lacionar el valor de les atribucions de les quals, en atorgar-se la liberalitat, s'establís expressament que fossin col·lacionables. Sobre això, cal destacar que l'article 464-17 CCCat vigent es refereix a atribucions, davant de les donacions que es recollien en l'article 43 CS, i inclou qualsevol atribució a títol gratuït, no necessàriament una donació (podria ser el cas en què el causant concedeix un préstec a favor del fill descendent, sense interès). D'altra banda, s'ha de destacar una millora en la redacció: en el Codi de successions eren col·lacionables la donació o liberalitat rebuda del causant «per pagar-li la llegítima», quan l'article 464-17 CCCat adopta l'expressió «en concepte de llegítima o hi sigui imputable», d'acord amb la doctrina majoritària. Roca i Trias a Roca i Trias, M. Encarna. *Natura i contingut de la llegítima en el dret civil català*. Institut d'Estudis Catalans, Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, Càtedra Duran i Bas, Barcelona, 1975, p. 165 i seg. En un altre aspecte, s'ha de destacar que les atribucions fetes en concepte de llegítima han estat modificades en relació amb el que disposava el Codi de successions, com així ho posa en relleu el preàmbul de la Llei 10/2008. El llibre quart les estableix en l'article 451-8 CCCat. En conseqüència, si són imputables a la llegítima, seran col·lacionables, llevat de dispensa (article 464-17 CCCat).

(article 464-17 CCCat) i la col·lació en lloc dels ascendents (article 464-18 CCCat), l'essència dels quals es trobava recollida en l'article 43 del Codi de successions; les persones beneficiàries (article 464-19 CCCat) i la valoració de les atribucions col·lacionables (article 464-20 CCCat), fonamentalment establerts en l'article 44 del Codi de successions, derogat.

Ens ha cridat l'atenció que l'article 464-17 CCCat s'intituli, únicament, com a béns col·lacionables, tenint en compte que també disposa els subjectes que tenen el deure de col·lacionar (els descendents que concorren com a cohereus en la successió d'un ascendent comú quan el causant els ha fet atribucions per actes entre vius a títol gratuït, sempre que l'atribució s'hagi fet en concepte de l·legítima o hi sigui imputable, o que el causant hagi establert expressament, en el moment d'atorgar l'acte, que l'atribució sigui col·lacionable).⁵ Es podria argumentar que aquests subjectes que tenen el deure de col·lacionar, és a dir, els legitimats passius, estan establerts en l'article 464-19 CCCat, però entenem que aquest precepte es refereix, pel seu títol, a les persones beneficiàries, és a dir, els legitimats actius, que són els altres cohereus, també descendents del causant, que no han rebut cap atribució a títol gratuït i, per tant, estan interessats que el valor d'allò que l'ascendent comú va lliurar a títol gratuït als altres cohereus formi part de la massa hereditària partible, ja que d'aquesta manera podran rebre més del que els correspon si la col·lació no té lloc. Es podria argumentar també a favor de la no-necessitat d'indicar en el títol els subjectes que tenen el deure de col·lacionar perquè ja se sobreentén o perquè és més rellevant destacar quins són els béns que s'han de col·lacionar i de quina manera. I pot ser cert, però sobta que dels quatre articles que regulen la col·lació, dos d'ells, l'article 464-18 i el 464-19, duen títols que fan referència a subjectes de la col·lació, i els altres dos, l'article 464-17 i el 464-20, al·ludeixen als béns i valor de les atribucions col·lacionables, i que no es destaquí, en canvi, els subjectes que han de complir aquest deure de col·lacionar. No té més importància que la de precisar a la rúbrica les persones afectades, com així es fa, a tall d'exemple, en l'article 260 CF, amb relació a l'obligació d'aliments entre parents.⁶

Quant a l'anàlisi substantiva de la figura, interessa destacar, en primer lloc, que la nova regulació continua sense definir què vol dir col·lacionar, als efectes de la partició de l'herència. Ni l'article 273 de la compilació ni l'article 43 del Codi de successions estableixen el concepte d'aquesta

⁵ D'acord amb el que disposen els articles 464-17 CCCat, en relació amb l'article 464-19 CCCat, relatiu a les persones beneficiàries de la col·lació.

⁶ En l'Avantprojecte del llibre segon del Codi civil de Catalunya, l'article 237-2 s'intitula «Persones obligades» i el 237-4, «Dret a reclamar aliments». Pensem, doncs, que el títol de l'article relatiu als béns col·lacionables podria haver fet menció també al fet que s'hi indiquen les persones que tenen el deure de col·lacionar en la partició.

institució; el nou llibre del Codi civil de Catalunya relatiu a les successions tampoc no ho fa, en contradicció amb la tendència europea actual de delimitar conceptualment les figures, per la qual cosa caldrà recórrer als precedents mediats (i a la història) de la *collatio*.⁷ D'ells es desprèn que la col·lació és una incorporació intel·lectual, en lloc d'una aportació *in natura*,⁸ al *donatum* d'allò que el causant va lliurar al descendent o descendents cohereus en concepte de llegítima o perquè expressament va disposar que l'atribució a títol gratuït fos col·lacionable. I és així que, des del dret romà,⁹ quan diversos descendents cohereus concorren a la successió es considera que allò que van rebre gratuïtament del causant en vida els ha estat atribuït com un avançament d'allò que per successió els correspondria.¹⁰ Per aquest motiu, en heretar, cadascun dels hereus forçosos ha de comptar en la seva part de l'herència el que el causant li va lliurar en vida. Com a acte previ a la divisió del cabal hereditari entre tots els cohereus, la col·lació es limita al fet que es formi comptablement¹¹ una massa en la qual, als béns ja existents en el cabal relict, s'afegeixen, hipotèticament, els que el causant va donar als seus descendents. De fet, seria com si el causant no els ho hagués lliurat aleshores i els ho estigués lliurant ara, en morir, integrant la seva quota hereditària; o també, com si ho haguessin rebut com a avançament del que els correspondria en l'herència, d'acord amb la seva quota successòria. Així

⁷ Etimològicament, la *collatio* es pot definir com l'acció de «conferir», sentit que li atorga Joan Coromines. Coromines, Joan. *Diccionario crítico etimológico de la Lengua castellana*. Vol. I, A-C, Madrid: Editorial Gredos, 1954, p. 849, «voz colacionar: ver preferir»; volum III, L-RE, Madrid: Editorial Gredos, 1954, p. 868 - línia 35: «colación (med. S. XIV, P. de Alf. XI, 1973, «comida, banquete»; «colación de beber; c. De beneficio; colación de ciudad: regio, tribus». Nebr. ; ast. antic. colación «parroquia», 1555, V), de collatio, monis, «acción de conferir»; colacionar; de colación se sacó colar «conferir un beneficio» (Nebr.), colador, colativo». El subratllat és nostre. Per a Felipe Clemente De Diego, *conferir* prové de «cum ferre», és a dir, «llevar en, junto o en compañía». De Diego, Felipe Clemente. *Dictámenes jurídicos*. Tom III, *Derecho de sucesiones*. Barcelona: Bosch casa editorial, 1959, p. 580.

⁸ En el *Codice civile*, la col·lació pot consistir en l'aportació material dels béns immobles i reunió fictícia merament comptable. «Art. 746. Collazione d'immobili: La collazione di un bene immobile si fa o col rendere il bene in natura o con l'imputarne il valore alla propria porzione, a scelta di chi conferisce. Se l'immobile è stato alienato o ipotecato, la collazione si fa soltanto con l'imputazione.»

⁹ L'evolució de la *collatio*, des del dret romà prejustinianeu (*collatio bonorum* o *emancipati* i *collatio dotis*) a la concepció de l'època de Justinia (*collatio descendantium*), es troba detallada a Longo, Giovanni E. *Collatio (diritto romano)*. *Enciclopedia del diritto*. Vol. VII, Giuffrè editore, 1992, p. 312.

¹⁰ Quant a l'evolució històrica de la col·lació des del dret romà fins al dret civil català, vegeu Bassols i Parés, Agustí. *La col·lació en el dret civil de Catalunya*. Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Barcelona, 1997.

¹¹ La col·lació, com a operació comptable, és considerada, per tots, per Casanovas i Mussons a Casanovas i Mussons, Anna; Badosa Coll, Ferran (dir.) i altres: *Manual de Dret civil català*. Madrid, Barcelona: Marcial Pons, 2003, p. 648.

doncs, la massa hereditària per repartir entre aquests particulars cohereus no sols està composta del cabal relicte, sinó que en ella també s'hi han d'incloure les atribucions que el causant va disposar en vida i a títol gratuït a favor dels descendents, cridats a títol universal, atès que com a cohereus concorren en situació d'igualtat respecte de l'herència i, per tant, els béns que el causant els va atribuir en vida de manera gratuïta, disminuint el cabal relicte, han de tenir-se en compte en el moment de la partició de l'herència.¹²

En suma, la col·lació és una operació que consisteix a afegir idealment o comptablement a la massa hereditària el valor de les atribucions que els descendents, hereus en la successió, han rebut a títol gratuït en vida del causant en concepte de llegítima o que hi sigui imputable o que hagi determinat expressament com a col·lacionable en el moment d'atorgar l'acte.

Centrant-nos en una comparació entre els articles 43 i 44 del Codi de successions i el contingut dels articles 464-17 a 464-20 del llibre quart del Codi civil de Catalunya, s'aprecia un aclariment notable en el redactat d'algun dels nous preceptes en relació amb el dret anterior.¹³

¹² Aquesta operació, que consisteix a agregar al cabal relicte el valor de les atribucions atorgades gratuïtament als descendents, també cohereus, en vida del causant, de l'article 464-17 CCCat s'assembla a l'operació que s'ha de dur a terme per al càlcul de la llegítima de l'article 451-5 CCCat, en què es regula la quantia i còmput de la llegítima. A diferència del que succeeix en el Codi civil espanyol, en el qual l'expressió *col·lació* o *col·lacionar* s'empra tant per a l'operació particional de l'article 1.035 CC com per al càlcul de la quantia de la llegítima en l'article 818 d'aquest mateix cos legal, el dret civil català només es refereix a la col·lació, exclusivament, com a incident de la partició i no pas en les operacions per al càlcul de la llegítima.

¹³ L'aclariment del redactat dels articles 464-17 i següents relatius a la col·lació no ha modificat, com ja anuncia el preàmbul de la Llei 10/2008, els pressupòsits de la col·lació, en relació amb el dret anterior. A banda del pressupòsit objectiu, anteriorment mencionat, quant al pressupòsit subjectiu s'ha de dir que, d'acord amb el que disposa l'article 464-17 CCCat, hi ha el deure de col·lacionar quan concorren:

1r. una pluralitat de descendents

2n. que ho són d'un mateix causant, ascendent comú

3r. que siguin cridats a l'herència a títol d'hereus.

Per tant, la col·lació tindria lloc quan dos o més descendents concorren com a hereus en la successió d'un ascendent comú. Això significa que ni els ascendents ni altres parents estaran obligats a col·lacionar, però tampoc no seran beneficiaris de la col·lació. Aquesta exigència de la col·lació en el dret català constitueix una de les diferències primordials amb el sistema establert en el Codi civil, en el qual l'àmbit subjectiu de la col·lació és més ampli ja que abasta, segons l'article 1035 del Codi civil, els legitimaris del causant. Com és sabut i de conformitat amb l'article 807 del Codi civil, són, en primer lloc, els fills i descendents respecte dels seus pares i ascendents; en segon lloc, i a falta dels anteriors, els pares i ascendents respecte dels seus fills i descendents, i en tercer lloc, el vidu o vídua en la forma i mesura que estableix el mateix Codi civil. Es confirmaria, doncs, que la col·lació és un incident de la partició, ja que només afecta un grup o subgrup de cohereus: els descendents del causant.

A títol d'exemple, l'expressió que en l'article 43 del Codi de successions s'emprava per indicar els subjectes que tenien el deure de col·lacionar era la següent: «El descendent que com a hereu concorre amb un altre descendent també hereu en la successió d'un ascendent comú»; de la seva banda, al llibre quart, la norma se simplifica amb l'expressió «els descendents que concorren com a cohereus en la successió d'un ascendent comú». En aquest mateix sentit, la complexa redacció que al·ludia als béns col·lacionables també se simplifica: mentre que en l'article 43 es deia que «el descendent que com a hereu concorre amb un altre descendent també hereu en la successió d'un ascendent comú només ha de col·lacionar, als efectes de la partició de l'herència, salvant voluntat contrària del causant expressada en testament o codicil, o en atorgar la donació o liberalitat, els béns que ha rebut de l'esmentat causant per actes entre vius a títol gratuït per pagar-li la llegítima o quan en l'atorgament de la liberalitat hom estableix expressament que sigui col·lacionable», el legislador, en l'article 464-17 CCCat, disposa que «han de col·lacionar, als efectes de la partició de l'herència, el valor de les atribucions que el causant els ha fet per actes entre vius a títol gratuït, sempre que l'atribució s'hagi fet en concepte de llegítima o hi sigui imputable, o que el causant hagi establert expressament, en el moment d'atorgar l'acte, que l'atribució sigui col·lacionable». Igualment, l'article 464-18 modifica el redactat del seu precedent, l'article 44 del Codi de successions, amb la finalitat de simplificar-ne i millorar-ne la redacció, preservant, en una primera aproximació, el supòsit de fet que aquest recollia.¹⁴

A banda de la nova redacció que el legislador fa dels, podríem dir, enrevessats articles 43 i 44 del Codi de successions, el llibre quart també introdueix noves normes, no establertes expressament per a la col·lació i que són les contingudes en els apartats 2 i 3 de l'article 464-17 CCCat i en l'apartat 2 de l'article 464-20 CCCat.

L'apartat 2 de l'article 464-17 CCCat conté, entenem, tres parts diferenciades: una primera, que coincideix amb el seu primer incís, en la qual es disposa que «el causant no pot ordenar, després d'haver atorgat un acte a títol gratuït, que l'atribució sigui col·lacionable»; una segona part, «però pot dispensar la col·lació en testament, codicil o pacte successori»,

¹⁴ Si l'article 43.2 CS establia que «el nét hereu en la successió del seu avi ha de col·lacionar la donació o liberalitat que per alguns dels conceptes expressats hauria rebut i hauria hagut de col·lacionar en la mateixa successió el seu pare si visqués, posat que sigui també hereu d'aquest l'esmentat nét, i quant al tot o la part que hagi arribat al seu poder», l'article 464-18 CCCat vigent disposa que «el nét hereu en la successió del seu avi ha de col·lacionar les atribucions a títol gratuït rebudes pel seu pare que aquest hauria hagut de col·lacionar en la mateixa successió si fos viu, sempre que el nét sigui també hereu d'aquest i amb relació a tots els béns o a la part d'aquests béns que hagi arribat al seu poder».

i una tercera, en el seu darrer incís, «i pot també excloure-la en la seva successió», que es corresponen amb els apartats que, per la seva novetat, tractarem breument a continuació.

Sobre això, doncs, ens ocuparem de les qüestions següents:¹⁵ els límits a la facultat del causant d'ordenar la col·lacionabilitat d'una atribució (incís inicial de l'apartat 2 de l'article 464-17 CCCat), la dispensa de la col·lació (2n incís de l'apartat 2 de l'article 464-17 CCCat), l'exclusió de la col·lació (incís final de l'apartat 2 de l'article 464-17 CCCat), la renúncia a la col·lació (apartat 3 de l'article 464-17 CCCat) i, finalment, la computació i la imputació en la col·lació (article 464-20 CCCat).

II. ELS LÍMITS A LA FACULTAT DEL CAUSANT D'ORDENAR LA COL·LACIONABILITAT D'UNA ATRIBUCIÓ

El principi de llibertat de disposició en què es basa el sistema successori fonamenta la possibilitat que el donant, en el moment d'atorgar l'atribució a títol gratuït feta en concepte de llegítima o imputable a ella, indiqui la seva no-col·lacionabilitat; de la mateixa manera que, al contrari, pot imposar la col·lació de les atribucions efectuades, encara que aquestes atribucions no coincideixin amb les legalment subjectes a col·lació (article 464-17.1 en relació amb l'article 451-8 CCCat). El caràcter dispositiu de la col·lació es desprèn del tenor literal de l'article 464-17.1 i 2 CCCat («1. Els descendents que concorren com a cohereus en la successió d'un ascendent comú han de col·lacionar, als efectes de la partició de l'herència, el valor de les atribucions que el causant els ha fet per actes entre vius a títol gratuït, sempre que l'atribució s'hagi fet en concepte de llegítima o hi sigui imputable, o que el causant hagi establert expressament, en el moment d'atorgar l'acte, que l'atribució sigui col·lacionable. 2. El causant no pot ordenar, després d'haver atorgat un acte a títol gratuït, que l'atribució sigui col·lacionable, però pot dispensar la col·lació en testament, codicil o pacte successori i pot també excloure-la en la seva successió.»).

La col·lació és, doncs, un deure de caràcter dispositiu, ja que el causant pot ordenar la col·lació de l'atribució duta a terme en vida a favor dels seus descendents, encara que sigui una de les atribucions no imputables a la

¹⁵ Considerem que aquestes són les qüestions més destacades, ja sia per les conseqüències jurídiques que la nova norma comporta, com és el cas de la recollida en l'article 464-17.2 CCCat, segons la qual el causant no pot ordenar que l'atribució sigui col·lacionable, després d'haver atorgat un acte a títol gratuït, ja sia perquè la nova norma recull una operació pròpia de la col·lació, consolidada en la doctrina i la jurisprudència, com ara l'establerta en l'article 464-20.2 CCCat, que disposa que el valor que resulti de la computació a què fa referència l'apartat 1 s'imputa a la quota hereditària del cohereu que ha de col·lacionar.

llegítima (article 451-8 CCCat), de la mateixa manera que pot establir que una atribució feta en concepte de llegítima o imputable a ella, per tant, col·lacionable, no ho sigui, per la seva sola voluntat, d'acord amb l'article 464-17.1 CCCat.

Doncs bé, entenem que l'apartat 2 de l'article 464-17 CCCat estableix un límit a la facultat del causant d'ordenar la col·lacionabilitat d'una determinada atribució. En concret, el primer incís de l'article disposa que el causant, després d'haver atorgat un acte a títol gratuït, no pot ordenar que l'atribució sigui col·lacionable.

Entenem que aquesta norma fa referència tant a les atribucions a títol gratuït que no són imputables a la llegítima, respecte de la col·lacionabilitat de les quals el donant no fa cap menció, com també a l'atribució que és imputable a la llegítima, per tant, legalment col·lacionable, però dispensada per voluntat del donant en el moment de fer l'atribució per acte *inter vivos*.¹⁶

En aquests casos, d'acord amb aquest incís primer del punt 2 de l'article 464-17 CCCat, la no-col·lacionabilitat d'aquestes atribucions podria considerar-se irreversible, de manera que, d'una banda, si en el moment d'atorgar l'atribució, que no és de les imputables a la llegítima, el donant no va ordenar el caràcter de col·lacionable, ja no ho pot imposar posteriorment, i de l'altra, si l'atribució imputable a la llegítima havia estat dispensada de col·lacionar en el moment de fer l'atribució *inter vivos*, posteriorment, en un altre negoci jurídic, no se'n podria pas imposar la col·lacionabilitat.

La justificació d'aquesta nova disposició podria respondre a dos motius. Un primer seria per coherència sistemàtica amb el que estableix, en seu de llegítima, l'article 451-8 apartat 1 CCCat, segons el qual «el caràcter imputable de la donació s'ha de fer constar expressament en el moment en què s'atorga i no es pot imposar amb posterioritat per actes entre vius ni per causa de mort». Per tant, si el caràcter imputable a la llegítima, un dels dos pressupòsits objectius de l'atribució a títol gratuït perquè la col·lació tingui lloc, ha de ser expressat en el moment de l'atorgament, també el

¹⁶ Podria ser que el legislador català s'hagués inspirat en una tendència doctrinal que entén que si la dispensa de la col·lació es fa en l'acte de donació, aquesta dispensa és irrevocable, de manera que després no es pot ordenar en el testament que la liberalitat es col·lacioni. Un dels arguments principals d'aquesta posició és el de considerar que el donatari accepta la donació conjuntament amb la dispensa, com un tot, és a dir, com un conjunt global de donació amb dispensa i, per tant, la revocació de la dispensa comporta una alteració substancial de la base del negoci. La donació s'accepta perquè subsisteix l'expectativa del benefici hereditari, és a dir, que es rebrà de més en la partició hereditària que no pas si el valor del bé s'ha de computar amb la massa hereditària. En conseqüència, el que no es podria permetre és que una de les parts, posteriorment i unilateralment, revoqués parcialment l'acte.

caràcter de col·lacionable de l'atribució s'hauria de fer constar en el mateix acte i no imposar-se posteriorment. El fonament de l'article 451-8 CCCat també ho seria, per tant, de l'article 464-17.2, incís primer, CCCat, que no és cap altre que l'element negocial de declaració de voluntat que implica l'acceptació de l'atribució: cal que el donatari doni el seu consentiment als efectes anticipatoris de l'herència que l'atribució implica.¹⁷

En aquest mateix sentit, i com a segon motiu, podria ser que el legislador hagi volgut deixar palès en una norma jurídica una posició doctrinal segons la qual la col·lació podria ser considerada com un mode, una càrrega que grava la donació. En conseqüència, per raó d'aquesta consideració, el donatari, quan accepta una determinada atribució, sense el seu caràcter de col·lacionable, pot veure's perjudicat si, més endavant, el donant ordena que aquella atribució a títol gratuït hagi de col·lacionar-se en la partició de la seva herència. Per tant, si el donatari va acceptar l'atribució sense el caràcter de col·lacionable, el donant, causant posterior, no pot després atribuir-li aquest caràcter, que es correspondria, com diem, amb el que disposa l'apartat 2 de l'article 464-17 CCCat.

III. LA DISPENSA DE LA COL·LACIÓ

Quant al segon incís del punt 2 de l'article 464-17 CCCat, recordem, «el causant pot dispensar de la col·lació en testament, codicil o pacte successori», el llibre quart actualitza el que ja es recollia en l'article 43 del Codi de successions. I diem que l'actualitza en dos sentits: primer, perquè substitueix l'expressió «salvant voluntat contrària del causant expressada en testament o en codicil» per la més comuna i coneguda, que és la de dispensa de la col·lació, és a dir, establint que el deure de col·lacionar dels descendents que concorren com a cohereus en la successió d'un ascendent comú de les atribucions que el causant els ha fet en vida per actes entre vius a títol gratuït pot ser dispensat per voluntat del causant (tant si les atribucions eren imputables a la llegítima, per tant, legalment col·lacionables si no han estat dispensades, com si eren atribucions col·lacionables per declaració expressa de l'ascendent comú causant); i en un segon sentit, també l'actualitza perquè, d'acord amb la remodelació integral del sistema de pactes successoris, la dispensa de la col·lació es pot fer constar en aquest acord particular, a banda del testament i el codicil, establerts expressament en la regulació anterior. Novament, com succeïa

¹⁷ Així mateix ho posa en relleu Lamarca i Marquès en l'apartat «Imputació legitimària de donacions i atribucions particulars», obtingut del resum de la seva ponència «Relacions familiars i atribucions legals. Novetats en la regulació de la llegítima i la quarta viudal», en les XV Jornades de Dret Català a Tossa el 2008 (p. 9).

amb l'incís que acabem de comentar (el primer incís de l'apartat 2), aquesta part de l'article 464-17 CCCat està també estretament vinculada a la dispensa d'imputació a la llegítima continguda en l'article 451-8 apartat 5 del CCCat, atès que ambdues dispenses, dispensa d'imputació a la llegítima i dispensa de col·lacionar, es poden fer en testament, codicil i pacte successori.

De la lectura d'aquest article 451-8, apartat 5 CCCat, relatiu a la llegítima, sorgeix la qüestió de si, en seu de col·lació, el donant no pot dispensar-la, la col·lació, en un negoci jurídic *inter vivos* posterior a l'acte d'atribució, mitjançant una escriptura pública, en els mateixos termes que s'estableixen per a la dispensa d'imputació de llegítima. En efecte, segons disposa l'apartat 5 de l'article 451-8 CCCat, el causant pot deixar sense efecte la imputació a la llegítima en testament, en codicil, en pacte successori o per mitjà d'una declaració feta en un altre acte entre vius en escriptura pública. I en la col·lació: es pot o no dispensar en negoci jurídic *inter vivos*, mitjançant una escriptura pública, posteriorment a l'acte d'atribució?

La literalitat de l'article 464-17 CCCat fa pensar que només es pot dispensar de la col·lació per testament, codicil o pacte successori. Això no obstant, per analogia amb l'article 451-8, apartat 5 CCCat, la dispensa de la col·lació es podria obtenir respecte de les atribucions imputables a la llegítima si el causant dispensa d'aquesta imputació en escriptura pública, ja que si l'atribució ha estat dispensada de ser imputada a la llegítima ja no és col·lacionable, en virtut del que disposa l'article 464-17, apartat primer, del CCCat. La particularitat d'aquesta dispensa per acte *inter vivos* mitjançant una escriptura pública està en el fet que seria irrevocable, segons el tenor literal d'aquest apartat 5 de l'article 451-8 del CCCat.

D'aquest incís en el punt 2 de l'article 464-17 CCCat que estem tractant, s'aprecia una irreversibilitat diferent de la no-col·lacionabilitat de les atribucions imputables a la llegítima segons el negoci jurídic en què s'ordeni la dispensa. Si la dispensa de la col·lació es formula en un testament o codicil o pacte successori, la no-col·lacionabilitat que proporciona la dispensa és reversible en consideració a la revocabilitat essencial de testament i codicil; quant al pacte successori, la revocabilitat és donada perquè així s'ha estipulat o també perquè hi concorren les causes establertes legalment (article 451-8.5 CCCat). Per contra, si considerem aplicable, per analogia, l'article 451-8, apartat 5, CCCat, la dispensa d'imputació a la llegítima feta en escriptura pública seria irrevocable, segons el tenor literal d'aquest article i també perquè si l'atribució perd el caràcter d'imputable a la llegítima, esdevé una atribució

a títol gratuït que, perquè sigui col·lacionable, així ho ha d'establir expressament el donant en el moment d'atorgar l'atribució i posteriorment a l'acte d'atribució el causant no pot ordenar la col·lació: l'article 464-17.2 incís primer, abans comentat, li ho impedeix.

IV. L'EXCLUSIÓ DE LA COL·LACIÓ EN LA SUCCESSIÓ DEL CAUSANT

El tercer incís d'aquest apartat 2 de l'article 464-17 CCCat esdevé una innovació en seu de col·lació respecte del règim anterior que, segons el meu parer, mereix també una atenció particular. Recordem que, d'acord amb aquest punt 2 d'aquest article, el causant no pot ordenar que una atribució sigui col·lacionable després d'haver atorgat un acte a títol gratuït que originàriament no ho era, però, en canvi, el que sí que pot fer, a més de dispensar la col·lació, és «excloure-la en la seva successió». Les preguntes que suscita aquest incís són diverses. Què es pot excloure: la col·lació o la dispensa de la col·lació? Segons consta en el Projecte de llei admès a tràmit el 13 de febrer de 2007,¹⁸ aquest segon incís tenia la redacció següent: «El causant no pot atribuir posteriorment el caràcter de col·lacionable als béns donats però sí que el pot suprimir lliurement en testament o codicil, així com prohibir la col·lació en la seva successió». De la lectura d'aquest precepte en el Projecte de llei s'ha d'interpretar, per tant, que el legislador està pensant en la possibilitat que el causant «prohibeixi» la col·lació en la seva successió.

Aquesta exclusió de la col·lació afectaria, doncs, totes les atribucions col·lacionables, tant les que el causant va efectuar a favor dels seus descendents en concepte de llegítima o imputable a ella, a títol gratuït, legalment col·lacionables, com també aquelles en què el causant hagi establert, en el moment d'atorgar l'acte, que l'atribució sigui col·lacionable, atès el caràcter dispositiu del deure de col·lacionar, ja que amb la redacció d'aquesta norma es positivitza el caràcter dispositiu de la col·lació.

Una altra de les preguntes que suscita aquest nou incís és sobre la seva necessitat, és a dir, calia aquest incís? Si el causant pot dispensar la col·lació en testament, codicil i també en un pacte successori, ho pot fer no sols respecte d'una liberalitat sinó també de totes aquelles que hagi pogut fer en vida. Si és així, per què parlar de prohibició o d'exclusió de la col·lació «en la seva successió»? I una altra qüestió es refereix a la terminologia emprada. ¿Es podria haver emprat l'expressió *dispensa de la col·lació en la seva successió* tenint present que *dispensa* és el terme jurídicament utilitzat per referir-nos a la facultat del subjecte que duu a terme les atribucions de

¹⁸ Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya, núm. 33, de 19 de febrer de 2007, p. 62.

no imposar el deure de col·lacionar als legítims passius? D'acord amb el que disposa l'article 111-6 de la primera Llei del Codi civil de Catalunya, el terme jurídic que semblaria més acurat per fer referència a la prohibició de la col·lació en la successió seria el de l'*exclusió*, com així ha estat en l'article 464-17, 2 CCCat. Una interpretació possible seria que la dispensa de la col·lació en testament, codicil o pacte successori està referida a una atribució particular («el causant no pot ordenar, després d'haver atorgat un acte a títol gratuït, que l'atribució sigui col·lacionable», però pot dispensar la col·lació en testament, codicil o pacte successori [...] *ex* article 464-17 CCCat), mentre que l'exclusió de la col·lació es predicaria de la successió, globalment considerada, del causant respecte de totes les atribucions a títol gratuït efectuades pel causant en concepte de llegítima o les efectuades amb declaració expressa de la seva col·lacionabilitat. En puritat, l'exclusió de la Llei aplicable seria clara en el cas de les atribucions imputables a llegítima, per tant, les legalment col·lacionables; en les altres, és a dir, en aquelles atribucions només imputables a la llegítima col·lacionables per voluntat declarada del donant, aquesta exclusió seria més aviat un desdir-se de la seva pròpia declaració de voluntat.

La qüestió que es pot plantejar aleshores és si aquesta exclusió vincula els actes gratuïts posteriors. Dit d'una altra manera, seria eficaç la declaració de col·lacionabilitat feta en una donació posterior al testament en què s'exclou o prohibeix la col·lació?

Atès que es tracta d'una declaració de voluntat amb efectes *mortis causa*, caldrà que es manifesti mitjançant el negoci jurídic *ad hoc*, que per analogia amb la dispensa serien el testament i el codicil, per naturalesa revocables, i el pacte successori, revocable per pacte o d'acord amb les disposicions establertes legalment. Però, un altre cop, sorgeix el dubte de si, com ha succeït en la dispensa, l'exclusió de la col·lació en la seva successió es pot manifestar en una escriptura pública, com així s'estableix per la declaració del causant de deixar sense efecte la imputació a la llegítima d'una atribució determinada, de conformitat amb l'article 451-8.5 CCCat.

V. LA RENÚNCIA A LA COL·LACIÓ

L'apartat 3 d'aquest article 464-17 CCCat, també innovació del llibre quart en relació amb el dret anterior contingut en el Codi de successions, diu que un cop oberta la successió, els cohereus que serien beneficiaris de la col·lació poden renunciar a aprofitar-se'n. Sobre això, i en correspondència amb l'article 464-19 CCCat, segons el qual «la col·lació només beneficia els cohereus que són descendents del causant i no pot beneficiar els legataris ni els creditors de l'herència», cal dir que els beneficiaris són els altres

cohereus també descendents del mateix causant que no van rebre cap atribució o en van rebre menys en vida del causant a títol gratuït, per la qual cosa la col·lació del valor d'aquests béns atribuïts farà augmentar la massa hereditària i, en conseqüència, la quantia de les respectives quotes hereditàries.

Ja en el Codi de successions hi havia una norma amb un contingut similar, concretament, en l'article 44, en el qual s'establia que la col·lació no pot aprofitar als cohereus que no són descendents del causant ni als legataris i creditors de l'herència. Amb una redacció en sentit positiu,¹⁹ l'apartat 3 de l'article 464-19 sembla que hagi volgut deixar ben clar quins són els subjectes que es poden beneficiar de la col·lació (els cohereus descendents), positivitzant doncs l'expressió continguda en la primera part de l'article 44 CS («la col·lació no pot aprofitar als cohereus que no són descendents del causant»), i els subjectes que no se'n poden beneficiar (expressament, ni els legataris ni els creditors de l'herència; *a contrario sensu*, amb la primera part de l'article, els cohereus que no siguin descendents del causant, com així s'establia en l'article 44 CS).

Aquesta facultat per renunciar la col·lació, els cohereus sembla que ja la gaudeixen estrictament d'acord amb el que disposa l'article 111-6 CCCat, relatiu a la llibertat civil.

Novament, sorgeixen algunes qüestions, com ara si davant la renúncia dels cohereus beneficiaris a la col·lació el cohereu que té el deure de col·lacionar no acceptés la renúncia i volgués col·lacionar, podria forçar els altres cohereus beneficiaris a rebre més del que els pertocaria, en cas que es col·lacionés? Què preval: la voluntat de renunciar dels beneficiaris, per no rebre'n de més, o la voluntat de col·lacionar de l'obligat, perquè ho considera just o perquè vol que prevalgui la voluntat del causant?²⁰

VI. COMPUTACIÓ I IMPUTACIÓ EN LA COL·LACIÓ

Finalment, com a aproximació interpretativa a les novetats dels articles relatius a la col·lació al llibre quart del Codi civil de Catalunya, ens resta dedicar-nos a l'anàlisi de l'article 464-20 CCCat. A aquest respecte, voldríem destacar que, dels dos apartats que el conformen, el primer és el que tracta, efectivament, com el títol de l'article indica, de la valoració

¹⁹ Mentre que l'article 44 CS establia quins subjectes no podien aprofitar-se de la col·lació, en l'article 464-19 CCCat, el legislador s'ha estimat més disposar-ho en sentit positiu, és a dir, quins subjectes sí que són beneficiaris de la col·lació (els que són descendents del causant).

²⁰ Probablement, serien aplicables les normes generals de la renúncia.

de les atribucions col·lacionables en l'operació de computació, és a dir, en l'aportació ideal o comptable del valor d'aquestes atribucions a la massa hereditària, mentre que el segon apartat entenc que conté l'operació d'imputació del valor de l'atribució col·lacionable a la quota del cohereu que ha de col·lacionar, així com l'efecte particular per a un supòsit concret en què aquest valor excedeixi la quota.

Com a punts a destacar de l'apartat 1 d'aquest article 464-20 CCCat diríem que, en primer lloc, es modifica la redacció que tenia el segon punt de l'article 44 del Codi de successions (aquest article 44 CS es referia a la valoració dels béns col·lacionables; el text vigent parla ja d'atribucions col·lacionables), d'acord amb l'article 464-17 CCCat; en segon lloc, que, tot i aquesta major precisió de l'articulat, atès que es col·laciona el valor de les atribucions, d'acord amb la noció de col·lació, en tant que reunió fictícia i no pas *in natura*, no es modifica en canvi el moment en què es computa el valor de les atribucions, atès que l'apartat 1 de l'article 464-20 CCCat manté el que disposava l'article 44 Cs, és a dir, en el moment de morir el causant, i es remet a les regles de l'article 451-5 apartats c i d CCCat, relatives a la quantia i al còmput de la llegítima.

El segon apartat és, en canvi, una innovació de l'articulat del llibre quart en relació amb el dret anterior, atès que en cap disposició del Codi de successions s'establia que el valor resultant de la computació s'hagués d'imputar a la quota hereditària del cohereu que té el deure de col·lacionar, i es plasma així, en aquest article 464-20 apartat 2, el que la doctrina considerava que succeïa un cop s'havia dut a terme la computació del valor dels béns col·lacionables, és a dir, s'imputa a la quota hereditària del cohereu que ha de col·lacionar.

Afegeix, a més, què succeeix en el supòsit que el valor de l'atribució efectuada en vida del causant excedeixi la quota que correspondria a l'hereu que ha hagut de col·lacionar: que, com ja hem avançat a l'inici, l'excés no haurà de ser restituint per l'hereu.

